

З ІСТОРІЇ НАУКИ, КУЛЬТУРИ ТА ПОБУТУ

Володимир Сивохін

ВИЗНАЧНЕ ДОСЯГНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИЧНОЇ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ ХХ СТОЛІТТЯ

(Десятитомне видання народних пісень Зиновія Лиська)

Донедавна забуте ім'я Зиновія Лиська поступово повертається з небуття, а його творчий доробок займає своє заслужене місце в скарбниці національної культури. Завдяки активній музичній та громадській діяльності маємо повне право поставити особистість Лиська поряд з такими визначними митцями, як Станіслав Людкевич, Нестор Нижанківський та Василь Барвінський. Він увійшов в історію вітчизняної музики різностороннім діячем — композитором, теоретиком, істориком, педагогом, а також професійним музичним редактором, критиком і, зокрема, фольклористом.

Власне його музично-фольклористична спадщина, що є предметом уваги, стала органічною частиною в процесі розвитку фольклористичної думки в Україні, виконавши важливу роль сполучної ланки між класичною етномузикологією першої половини ХХ ст. (О. Роздольський, С. Людкевич, Ф. Колесса, К. Квітка) та пайновісною добою приблизно від 60-х — 70-х років (В. Гошовський, С. Грица, А. Іваницький, Б. Луканюк). В діаспорній же пауці Зиновій Лисько достойно представляв перед світовою громадськістю українську музичну фольклористику як один із тогочасних її лідерів, підтвердженням тому — його членство в Міжнародній Раді Фольклорної Музики.

Оскільки дана праця — перша спроба у вітчизняному музикознавстві звернення до наукової спадщини Зиновія Лиська, вважаємо за необхідне скласти тут у міру детальний опис життя знаного дослідника української пісні.

Народився Зиновій Лисько 11 листопада 1905 року в селі Ракобути, повіт Кам'янка Струмилова (нині Кам'янка-Бузький район біля Львова), в Галичині, у культурній священичій родині. Очевидно, що атмосфера широго шлекання українських традицій галицьким духовенством, започаткована ще Іваном Снігурським та перемишльською єпархією у 30-ті роки ХІХ сторіччя, в значній мірі визначила ту майбутню дорогу, яка стала визначальною в подальшій долі молодого Лиська: дорогу активного сподвижника національної культури, одного з піонерів становлення професійного музичного мистецтва на західноукраїнських землях у першій половині ХХ сторіччя.

Початкові кроки формування молодого музиканта тісно пов'язані зі Львовом, куди сім'я Лиськів переїхала в 1905 році. Рівночасно з вступом у навчання в Академічну гімназію, Зиновій навчається у Вищому музичному інституті ім. Миколи Лисенка у класі Марії Криницької на фортепіанному відділі, теоретичні заняття проходять під керівництвом директора інституту — д-ра Станіслава Людкевича.

*Зиновій Лисько
Фото поч. 50-их рр.*

У 1913 році Лисько закінчує гімназійний курс і вступає до Львівського університету, де на філософському факультеті слухає лекції з української літератури й історії професора Михайла Грушевського.

Перша світова війна на тривалий час зупиняє освітній шлях Лиська. В 1915 році його чекає арешт російськими окупаційними військами, з якими, як інтернований, потрапляє на Волинь, де служить у штабній канцелярії російської армії. Після революції 1917 року Зиновій Лисько, вже як вільна людина, вступає добровольцем до української армії (в лави Січових Стрільців), з якими у визвольних змаганнях за українську державу дійшов до Бродів, де потрапив у польський полон та табір полонених "Демб'є" — Школа УСС дала Лиськові не тільки міцний гарт патріота, а й щедрий ґрунт із стрі-

лецькими піснями, які початкуючий музикант залюбки обробляв, а деякі й сам komponує!

В 1920 році Лисько повертається на рідні терени і вступає до Львівського "таємного" університету — українського закладу, який за умов польської експансії був нелегальним. Одночасно працює в українському театрі акомпаніатором та аранжувальником, займається приватно з гармонією у Василя Барвінського. Однак львівські студії тривають всього 2 роки, що в умовах складних суспільних відносин у той час на Західній Україні — закономірно. Для продовження своєї професійної музичної освіти Зиновій Лисько змушений виїхати на студії до Праги.

Поряд із Краковом та Віднем, Прага для більшості галичан була тим культурним осередком, який у значній мірі задовольняв їхні культурні вимоги та визначав майбутню професійну дорогу. В період між двома світовими війнами в Празі засновується перша кафедра українського музикознавства під керівництвом Федора Степка при Українському вільному університеті, функціонує Український педагогічний інститут ім. М. Драгоманова, в якому професором і деканом музичного відділу був Федір Якименко. Зрештою, поруч — у Празькій консерваторії та університеті — працюють визначні спеціалісти того часу: Вітезслав Новак, Йозеф Сук, Зденек Неєдлі.

Ще на початку сторіччя в "празькій школі" студіював Василь Барвінський, а за ним — Нестор Нижанківський, Микола Колесса, Стефанія Туркевич-Лукіянович, Роман Савицький, Богдан П'юрко, Роман Сімович. У певному розумінні вихованці цієї школи згодом, в 30-і роки, стали основою у справі розбудови музичного мистецтва передвоєнної Галичини.

Навчання в Празі у 1922 році Зиновій Лисько починає з приватних занять у Вітезслава Новака з композиції й у Федора Якименка з гармонією та контрапункту. Від 1923 року студіює в Карловому університеті, на музикологічному відділі, у професора Зденека Неєдлі. Під його керівництвом в 1926 році Лисько захищає докторську дисертацію "С. Артемовського-Гулака "Запорожець за Дунаєм", після чого починає працювати, як педагог — викладає музично-теоретичні дисципліни в Українському педагогічному інституті ім. М. Драгоманова. В той же час продовжує займатись в одній із передових шкіл музики в Європі — у Празькій державній консерваторії, де є учнем професора Йозефа Сука, і закінчує при ній Вищу школу майстрів у 1929 році.

Працький період у житті Лиська знаменує початок його інтенсивної професійної діяльності на ниві музичного мистецтва. В ці роки ним написані основні композиції, серед яких поема *Тризна* та *Сюїта* для симфонічного оркестру, струнний *Квартет*, *Соната* для фортепіано, ряд солоспівів. Твори ці були в концертному репертуарі й виконувались у Львові, Києві, Харкові та, на превеликий жаль, під час другої світової війни, композиторська спадщина Лиська значно потерпіла. В ці ж 20-ті роки у Празі були написані перші музикознавчі статті та дослідження, найбільш вагомими серед яких є праці “Вішпощення музики до поезії” та “Музичний ритм в поезії Шевченка”²

Після закінчення празьких студій у 1929 році молодий композитор та дослідник через Львів їде на радянську Україну, в тодішню столицю Харків, і стає там викладачем теоретичних предметів у Музично-драматичному інституті. Разом з колегами-галичанами — В. Барвінським, А. Рудницьким, М. Голинським, О. Руснаком — встановлює щирі теплі відносини з митцями надніпрянської України, водночас знайомить їх із досягненнями музичної культури галицького краю. Однак у часі наступу шаленої хвилі масових репресій в літературно-мистецьких колах Харківщини, Лиськові, як іноземному (польському) громадянину, відмовлено у перебуванні на радянській території, і він повертається на батьківщину — в Галичину.

Період з 1931 року, проведений Лиськом у Стрию та Львові, аж до його еміграції в 1944 році позначений активною, плідною діяльністю в усіх сферах музично-громадського життя. Він працює директором Стрийської філії Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка, а також викладає в ньому композицію та теорію музики. З часу створення Львівської консерваторії в 1939 році — очолює музикологічний кабінет та числиться професором на кафедрі композиції.

Як музикознавець, Лисько активно працює з В. Барвінським, М. Колесою, Б. Кудриком, Н. Нижанківським у музично-теоретичній комісії над створенням українською мовою вкрай необхідних підручників. Першими успіхами в цій діяльності, як і загалом в українській музично-теоретичній літературі, є *Музичний словник* д-ра Зиновія Лиська, відрукований у Стрию в 1933 році³ та *Диригентський поради́ник*, написаний разом із В. Витвицьким та М. Колесою і виданий у Львові в 1938 році. Окрім того, залишився в рукописі перший український підручник з музичних форм⁴, в якому закладені основи української музичної термінології, включаються як ілюстративний матеріал твори української музики і народні пісні, а поряд із традиційними формами класичної музики подані й нетипові для неї жанри, як от український хоровий концерт XVIII ст., Служба Божа, канти і псалми.

На початку 30-х років у Львові, після повернення з європейських студій, згуртовується чимало фахових музикантів, які своїми знаннями, досвідом, енергією прагнуть до закладання нових підвалин у музичному житті Галичини. Завдяки їхній активній діяльності відбувається значний перелом у музичній системі суспільства — перехід з аматорських позицій громадського характеру на вищий щабель розвитку мистецько-професійного рівня. Організацією, котра водночас об'єднала в своїх рядах однодумців, будучи виразником чи захисником їхніх професійних інтересів, став Союз Українських Професійних Музик, заснований у травні 1934 року й очолюваний почергово Нестором Нижанківським та Василем Барвінським. Основною метою діяльності СУПРОМу було утвердження високих професійних засад національного мистецтва, яке б постійно нагадувало світові про існування українського народу⁵.

З часу заснування Союзу Українських Професійних Музик Зиновій Лисько входить у його Раду і стає одним із найактивніших членів: “Серйозний, завжди стриманий, він був зразком працьовитості...”⁶.

З його ж ініціативи при СУПРОМі від 1937 року починає виходити постійний друкований орган — щомісячник “Українська музика” го-

ловним редактором та адміністратором якого стає Лисько. На сторінках цього видання поряд із музичними рецензіями та оглядовим матеріалом мистецького життя Галичини є чимало змістовних статей та музикознавчих досліджень. Серед них — матеріали Федора Степка з історії української церковної музики, праці Станіслава Людкевича та Василя Витвицького, Нестора Нижанківського та Романа Савицького; майже в кожному номері — окремі розвідки Зиновія Лиська з питань музичного мистецтва. З-під пера дослідника виходять статті *Сучасні музики Великої України* — Іван Лаврівський⁸, Василь Барвінський⁹, Шевченко і музика¹⁰, *Формальна побудова українських народніх пісень*¹¹ та ряд інших.

Однією з найбільш вагомих робіт українського музикознавства, що поветала в ті ж 30-ті роки, є історичне дослідження *Піонери музичного мистецтва в Галичині*. В ньому Лисько на основі всіх можливих на той час джерельних матеріалів відкриває невідомі сторінки галицької музики XIX сторіччя, відтворює історію становлення та розвитку перемишльської композиторської школи та її визначних представників — Михайла Вербицького й Івана Лаврівського¹². І на сьогоднішній день ця праця залишається першоословою в справі нового прочитання історії вітчизняної музичної культури, і зокрема музичного мистецтва Західної України XIX сторіччя.

В цей активний і щільний час не залишається поза увагою митця і композиторська творчість. Здебільшого, це камерно-інструментальні та фортепіанні твори, які були в постійному концертному репертуарі тодішніх солістів. З успіхом виконувалися *Фортепіанне тріо*, *Соната* та *Хлопська сюїта* для фортепіано, користувалися популярністю солоспіви *Не стій, вербо, Вечір, Світанок* та інші. Всі його оригінальні композиції позначені талантом новатора, музична мова якого відзначається вишуканістю гармонії, різноманітністю діатонічних політональних співставлень. Та, водночас, композитор любується в народній пісні і залишає ряд мистецьких опрацювань для хору, що за своєю барвистістю, свіжістю, оригінальністю та вигонченістю можуть стояти поряд хіба що з обробками Миколи Леонтовича¹³.

“Золотий вересень” 1939 року та наступна за ним німецька окупація для Зиновія Лиська, як і для більшості його колег-митців — час великого зламу. Всі плани, всі прагнення, всі досягнення, які тільки-но ставали зримими, були брутально зупинені й обірвані — як показав час — на дуже довго чи навіть назавжди. Внаслідок важких подій Лисько влітку 1944 року змушений емігрувати до Німеччини і разом з багатьма іншими галичанами стає бездержавною людиною. При тім весь його музичний і науковий доробок спіткала трагічна доля. Частина матеріалів він переслав у Прагу, в “Музей визвольної боротьби” який пізніше потерпів від бомби та пожежі, частина ж залишилась у Львові в сховищах НТШ, більшість з яких, очевидно, була знищена в 50-ті роки.

У Німеччині, в таборі переміщених осіб у Міттенвальді, де осіб Зиновій Лисько, як і в багатьох інших таборах, зібралася велика громада із західноукраїнських теренів, чималу частину якої складала культурна інтелігенція. Разом знову, від початку, розгортають активну організаційну та культурно-просвітницьку діяльність, налагоджують освітню систему українських шкіл, започатковують театральний рух. Лисько стає директором однієї з музичних шкіл, викладає фортепіано та теорію, а згодом призначений інспектором всього українського музичного шкільництва. Поруч працює і дружина — Докія Лисько (Євдокія Чабаненко), колишня солістка відомої мандрівної капели О. Кошиця — викладає вокал. Разом беруть участь у постановці українських п'єс в театральній студії.

Як і недавно у Львові, митці-професіонали знову гуртуються і певдовзі стараннями Зиновія Лиська, Андрія Ольховського, Романа Савицького, Григорія Китастого, Богдана Пюрка поветас нова організація — Об'єднання українських музик. Разом з В. Витвицьким та А. Ольховським, Лисько бере

активну участь у написанні музичних статей для Енциклопедії Українознавства, що вийшла друком у Мюнхені 1949 року.

Але відірваний від рідного ґрунту, позбавлений можливості користуватися будь-якими джерельними матеріалами, він майже повністю припиняє свою активну дослідницьку і композиторську діяльність. Вся увага тепер присвячується опрацюванню українського музичного фольклору — створенню антології Українські Народні Мелодії. Мета цієї праці — зібрати усі доступні народнопісенні джерела, систематизувати та вивести у широкий світ українську народну пісню. Цій нелегкій роботі були присвячені всі наступні роки його життя.

Наприкінці 1960 року відбувається довгоочікуваний переїзд сім'ї Зиновія Лиська в США — до Нью-Йорку. По приїзді відомий митець активно включається в життя української громади і в скорім часі стає найбільш помітною фігурою в мистецьких колах еміграції. З 1961 року, по смерті Романа Савицького, він очолює Український музичний інститут в Нью-Йорку, викладає також теорію та фортепіано. Тут, в США, стає дійсним членом Наукового Товариства ім. Т. Шевченка та Української Вільної Академії Наук у Нью-Йорку. Поза тим, також — голова музикологічної секції УВАН, член Міжнародної Ради Фольклорної Музики. Продовжується його активна редакторська робота в Енциклопедії Українознавства, повністю ним зредагована і підготовлена до друку церковнорелігійна спадщина Олександра Кошиця¹⁴

Та найвагомішою в ці роки життя залишається робота із збору та систематизації українських народних пісень. З 1964 року почали виходити перші томи Українських Народних Мелодій — всього в десяти томах зібрано близько одинадцяти з половиною тисяч одиниць народнопісенної творчості. Зиновій Лисько не дожив до виходу у світ всіх томів УНМ. Він помер 3 червня 1969 року в Нью-Йорку, похований на Українському цвинтарі в Баунд Бруці.

Ось такий мистецький і науковий шлях Зиновія Лиська — людини різносторонньої культурної діяльності, яка була в центрі всіх важливих починань у музичному житті довоєнної Галичини і одним із найбільш авторитетних музикознавців на еміграції. Очевидно, що утвердження протягом усього життя принципу охоплення різноманітних сфер музичної праці не дало можливості дослідникові виробити пріоритетного напрямку своїх наукових шукань. Проте в багатьох сферах цієї роботи він досяг професійних вершин, однією з яких і є його музично-фольклористична спадщина — предмет нашої теперішньої уваги.

Праця на ниві музичної фольклористики не була постійною в житті Зиновія Лиська. І якщо в перший (галицький) період своєї музикознавчої діяльності він лише епізодично займається студіюванням народної творчості, віддаючи перевагу дослідженням у галузі теорії та історії музики, то перебування в еміграції (з 1944 року) стає для нього періодом активних пошуків саме як етномузиколога.

Перші кроки становлення молодого науковця-фольклориста пов'язані з його збирацькою діяльністю. Польові дослідження він проводить на рідних теренах — в батьківському селі Ракобути, куди систематично виїжджає, починаючи з 1913 року, та здійснює записи народних пісень. Згромадивши достатню кількість цікавого та різножанрового матеріалу, Лисько укладас *Рукописний збірник українських народних пісень, записаних в роках 1913—1921 в с. Ракобути, пов. Кам'янка, Галичина*¹⁵ Дана збірка певною мірою наслідує традиції збирацької роботи, започатковані О. Нижанківським, В. Гнатюком, О. Роздольським, І. та Ф. Колессою наприкінці минулого сторіччя. Хоча цей перший наочний результат збирацької праці не мав продовження, однак неодноразово використовувався дослідником в подальшій етномузикознавчій діяльності. Зокрема, на підставі аналізу гаївок, які кількісно переважають у *Рукописному збірнику*, створено виследи *Давність веснянкових мелодій*¹⁶ та *Античні елементи в українській народній пісенності*¹⁷ Допо-

міжним матеріалом ставали ці записи і при написанні праць узагальнюючого теоретичного характеру.

Варто відзначити, що в композиторській діяльності Зиновія Лисько часто використовував народний мелос за вихідний пункт своєї творчості. Будучи композитором в цілому “модерного напрямку” (в масштабах української музики), він дав ряд мистецьких опрацювань українських народних мелодій, у тім числі і власноруч записаних. А такі з них, як *Питалася мати дочки; Ой, Див, Лодо; Ой, зацвіли фіялюньки; Не стій, вербо; Ой, хо-хо!; Ой, гаївку красно грають*¹⁸, хоч і залишались маловідомими та невживаними в концертній практиці, але с, волючас, зразками найвищого гатунку в ділянці музичної обробки народної пісні.

Подальша праця Зиновія Лиська на ниві музичної фольклористики продовжується в двох напрямках. З одного боку — це різноманітні студії в ділянці етномузикології, з другого ж — закладення теоретичних підвалин у справі систематизації народнопісенних джерел із метою їх подальшого використання при складанні власного зібрання *Українських народних мелодій*, про що, однак, мова йтиме дещо пізніше.

У цьому, другому напрямку своїх пошуків, дослідник стає вже на добре прокладену стежку знаними світилами етномузикознавчої думки. Ще на початку сторіччя фінський дослідник-етномузиколог Ільмарі Крон запропонував свою методику для систематики народних мелодій, вироблену ним на основі вивчення фінського мелосу. Суть його класифікації зводиться до групування народнопісенних джерел за їхніми структурними ознаками. У випадку фінських народних пісень — це, переважно, чотиричастинні побудови і такою ж кількістю каденцій, і саме ці каденції визначальні для Крона при упорядкуванні ним багатотомового видання¹⁹

Дещо змодифікував цю систему та пристосував її до композицій уторських і румунських народних пісень відомий вчений-фольклорист Бела Барток. На українському ґрунті принципи систематики народнопісенних джерел заклали класики вітчизняного етномузикознавства Філарет Колесса та Климент Квітка. Їхня методика, очевидно, посередня між Кроном і Бартоком, визначається як жанрово-тематичними ознаками так і структурно-типовими формами пісенного вірша. Не ввійшли, на жаль, у науковий обіг принципи класифікації та систематизації народнопісенних джерел, запропоновані у двотомному зібранні Станіслава Людкевича *Галицько-руські народні мелодії*, видані у Львові в 1906—1907 роках²⁰

На цьому ґрунті, вже вивіренім і часом, і практичними здобутками, постає чи не найвагоміша серед теоретичних студій Зиновія Лиська праця — *Формальна побудова українських народних пісень*²¹ Появі цієї розвідки передувала книжка Ганса Мерсмана *Основи музичних досліджень народної пісні*²², в якій автор намагається вийти за рамки вузької системи Крона—Бартока і створити уніфікований принцип класифікації та каталогізації багатотисячного зібрання народних мелодій з перспективою їх подальшого опрацювання. Принципи його типологізації мелодій та створення допоміжних каталогів-показчиків були, очевидно, враховані Лиськом і, безперечно, вжиті в його подальших систематизаційних пошуках. У цій же, вищезгаданій праці, дослідник на основі аналізу українських народнопісенних джерел запропонував новий принцип їхнього упорядкування за архітектонічною структурою: від найпростіших форм — мотиву, фрази — до складних, типу подвійного чи потрійного періоду. В такій послідовності він також вбачав, очевидно — умовно, певні етапи історичної еволюції пісенних жанрів: від пралавніх, найпримітивніших ритмічних форм дохристиянської архаїки до більш сучасних, складнорозвинених. Чи не значно раніше задекларував дещо подібне Ф. Колесса у своїй *Ритміці українських народних пісень*²³ (зокре-

ма, в розділах *Музикально-синтаксична стопа* та *Огляд пісенних форм української народної поезії*), але беручи за основу віршову силабічну групу — так звану музично-синтаксичну стопу, прирівнював її до музичного такту і відповідно визначав ритмічні форми народних пісень. Лисько ж, справедливо вбачаючи в Колесси певний недогляд у тім, що в українських народних піснях ритмічні наголоси тактової системи дуже часто не співпадають із наголосами поетичного віршування, зводить свої дослідження над формальною будовою народномузичного твору виключно до метрики кожної пісні, тобто її тактового поділу. На цьому принципі і виводить він свою оригінальну методику систематизації народної пісні. На жаль, жодного розголосу ця праця не отримала, оскільки сумнозвісний 1939 рік перервав розвиток української музичної фольклористики, а сам Зиновій Лисько, вже як емігрант, самотньо продовжував втілювати в життя викладені ним наукові засади, лишень на чужих теренах.

Власне наступний, емігрантський період в житті Зиновія Лиська стає для нього часом активної праці саме як етномузиколога, результатом якої стало написання ряду спеціальних студій над українською народною піснею.

В першу чергу варто тут згадати спеціально замовлений для *Енциклопедії Українознавства* огляд про українську народну музику²⁴, що є вимовним свідченням визнання його авторитету, як фольклориста. Одночасно лаконічний за формою, але об'ємний за змістом, матеріал Зиновія Лиська поряд з працею Філарета Колесси *Характеристика української народної музики*²⁵ залишається надзвичайно суттєвим інформаційним джерелом про народну музику і по сьогоднішній день. Згадка в цьому місці про статтю Ф. Колесси, як і в попереднім випадку з його ж *Ритмікою українських народних пісень*, не є випадковим, а швидше — підтвердженням закономірного прагнення З. Лиська бути в певній мірі послідовником принципів визначеного вченого. Але йдучи шляхом критичного осмислення вже готових постулатів, наступник Колесси у своїй енциклопедичній статті подає нове бачення історичного розвитку української народної музики у відношенні до її типології та стилістики. Важливі ж засадничі положення про усну природу народної музики, порівняльні методи її дослідження є спільними для обох учених, як і їхнє палке переконання про велике значення народної пісенності для української музичної культури загалом.

Більшість праць згаданого періоду присвячені студіюванню найстарішого фонду українських народних мелодій, в переважній більшості обрялової пісенності дохристиянського походження, які були для дослідника неначе культурним резервуаром, у якому збереглися стародавні споконвічні традиції народного мистецтва. В них, зрештою, він бачив відбиток всього історичного життя народу в його правдивих культурних і національних особливостях. То ж, недаремно, вже в названих вислідах З. Лиська відчувається їхній "архаїчний" чи "прадавньокультурний" акцент. Серед них вже згадані вище праці *Давність веснянкових мелодій* та *Античні елементи в українській народній пісенності*. Далі можемо назвати студію *Праслов'янська музика*, виголошену на сесії НТШ в Міггенвальді 1947 року. В архіві Зиновія Лиська подибуємо такі назви, як *Іонійські ритми в українських народних піснях*, *Лемківська музика*. З друкованих матеріалів привертають увагу статті *Українські колядки*²⁶, *Культові поклики в українських народних піснях*²⁷ *Тетрахові елементи в українській народній мелодиці*²⁸.

З інших фольклорних тем, над якими працював дослідник, варто згадати аналітичний огляд *Етнографічні записи Порфира Бажанського*²⁹ та розгорнену статтю-відгук *Чардашові ритми в українській пісенності*³⁰

Логічним завершенням всіх попередніх студій Зиновія Лиська в ділянці української народної музики є десяти томник *Українські Народні Мелодії* — одна з найвагоміших праць українського етномузикознавства взагалі та один із найбільших збірників у світовій літературі подібного роду. Появу цієї монументальної антології в світі³¹ за значимістю порівнюють із десяти томною *Історією України-Руси* Михайла Грушевського, оскільки “українські пісні — це історія народу, показник його життя, або поетична біографія української людини”³²

Масштабність, енциклопедичний рівень видання, безперечно, вимагають вагомого докладного критичного осмислення. Тут відзначу найважливіші фактичні та теоретичні засади даної праці:

— згромаджено біля 11500 народних мелодій з варіантами, вибраних Лиськом з усіх доступних йому збірників народних пісень, що були опублікованими чи залишились в рукописах — всього біля двохсот найменувань від кінця 18-го ст. до 60-х років 20 ст., серед них введено в обіг невідомі досі рукописи Лева Сорочинського, Степана Спеха, Романа Придаткевича, Антона Постолювського, самого Зиновія Лиська;

— повернено більше тисячі одиниць народнопісенної творчості з чужомовних видань, як от з російських збірників Василя Труговського або Івана Прача, польських видань Вацлава з Олеська чи Оскара Кольберга, чеських матеріалів Людвіка Куби;

— об’єктивно відібрано народні пісні, незалежно від їхнього соціального змісту та походження, що в умовах панівної тоді в СРСР ідеологічної системи було неможливим;

— зведено всі одиниці до єдиної системи запису з використанням відповідних діакритичних знаків;

— створені відповідні покажчики, необхідні для зручності користування антологією: джерел, жанрів, території, багатоголосся й інструментів, алфавітний, мелодичний, ритмічний, музичних форм.

Саме останній покажчик і є змістом самої антології, оскільки в *Українських Народних Мелодіях* упорядником прийнятий принцип систематизації за музичними формами. Про прихильність Зиновія Лиська саме до такого методу мова вже йшла вище. Варто лише зауважити, що і цей метод, як подібні систематизаційні принципи Крона—Бартока—Колесси, не позбавлений недоліків, а його ж автор зазначає: “Цей метод групує мелодії за їх музичною формою, починаючи від найменшої, найпримітивнішої форми мотиву і поступаючи до більших, — більш скомплікованих форм фрази, речення, періоду, подвійного періоду і кінчаючи речитативними формами дум та похоронних голосінь. В рамках кожної форми існують дальні підгрупи, що утворюються на підставі мелодичних кадансів. На перший погляд видається, що пісні перемішані безладно, переплітаються матеріали з різних давніших збірників, мелодії чергуються ніби довільно, жанри також перемішані... Однак по суті, в Корпусі УНМ панує суворий порядок, мелодії з’єднуються у споріднені групи музичних форм, без огляду на те — до яких пісенних жанрів вони належать. Таким чином гуртуються і стоять поруч найбільш музично споріднені мелодії та їх варіанти з різних територій і з різних побутових чи обрядових жанрів. Таке гуртування пісень дає змогу завести один принцип порядкування всіх пісень, вокальних та інструментальних і улегнути музикологам працю над дослідженням мелодичних матеріалів і відкриття їх варіантів...”³³

Українські Народні Мелодії стали вінцем довголітньої праці визначного українського музиколога та знавця народної пісенності та, водночас, доброю основою в справі подальшого вивчення музичної народної творчості.

Підсумовуючи цей короткий огляд про фольклористичну діяльність Зиновія Лиська, можемо з впевненістю сказати, що він був і залишається одним з піонерів на ниві етномузикознавства і, зрозуміло ж, що постать його повинна знайтися серед визначних діячів вітчизняної музичної фольклористики ХХ сторіччя *

м. Львів

* В одному з наступних номерів журналу буде надрукована стаття, присвячена детальному розгляду десяти томного збірника пісень З. Лиська.

- ¹ Див.: Великий Співанник Червоної Калини: збірник пісень стрілецьких, історичних, побутових, обрядових, жартівливих — для різних хорів *a capella* (За ред. др. З. Лиська. — Львів, 1937).
- ² Див.: Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, фонд о/н 547
- ³ Репринтне відтворення видання здійснено Київському видавництві "Музична Україна" в 1994 році.
- ⁴ Лисько Зиновій. Підручник музичних форм. — Львів—Стрий, 1935. Праця зберігається у ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України, відділ рукописів, фонд о/н 1007
- ⁵ Див. матеріали СУПРОМу, відділ рукописів ЛНБ ім. В. Стефаника, фонд конс. 171/1, п. 53.
- ⁶ *Витвицький Василь*. Музичними шляхами // Сучасність. — 1989. — С. 53.
- ⁷ Українська музика. — Львів—Стрий, 1938, ч. 9—12.
- ⁸ Там само, 1938, ч. 1—8.
- ⁹ Там само, 1938, ч. 2.
- ¹⁰ Там само, 1939, ч. 1.
- ¹¹ Там само, 1939, ч. 2—4.
- ¹² *Зиновій Лисько*. Піонери музичного мистецтва в Галичині. — Львів—Стрий, 1932—1937. Рукопис у ЛНБ ім. В. Стефаника, фонд о/н 546; *Нові шляхи*. — Львів, 1932. — Ч. 1—4; *Наша культура*. — Львів—Варшава, 1936. — Ч. 9—12; 1937 — Ч. 2—10; В-во М. П. Коць. — Львів—Нью-Йорк, 1994 (опрацювання рукопису, упорядкування і вступна стаття В. Сивохіла).
- ¹³ Див.: Великий Співанник Червоної Калини.
- ¹⁴ Релігійні твори Олександра Кошиця / Ред. З. Лисько. — Нью-Йорк, 1970.
- ¹⁵ Архів Зиновія Лиська. Зберігається в Українському науковому інституті Гарвардського університету (США).
- ¹⁶ Український самостійник. — Мюнхен, 1952, ч. 17—18.
- ¹⁷ Зберігається в Архиві З. Лиська.
- ¹⁸ Див.: Великий Співанник Червоної Калини, ч. 186, 187, 189, 198, 199; а також: Чотири обробки українських народних пісень для голосу з фортепіаном. — Київ, 1941; Фортепіянові мініатюри на українські народні теми. — Краків—Львів, 1944.
- ¹⁹ *Itari Krohn. Suomen Kansan Savelmia*. — Helsinki, 1893—1933
- ²⁰ Про це докладніше див.: *Луканюк Б.* Культуро-жанрова концепція С. Людкевича: До постановки питання // Четверта конференція дослідників народної музики червононоруських (галицько-володимирських) та суміжних земель: Матеріали. — Львів, 1993 — С. 7—14; П'ята конференція дослідників народної музики червононоруських (галицько-володимирських) та суміжних земель: Матеріали. — Львів, 1994. — С. 7—11.
- ²¹ Українська музика. — Львів—Стрий, 1939, ч. 2—4
- ²² Hans Mersmann. Grundlagen einer musikalischen Volksliedforschung. — Leipzig, 1930.
- ²³ Львів: НТШ, 1907; також: *Колесса Ф. М.* Музикознавчі праці. — К., 1970. — С. 25—233.
- ²⁴ Народна музика // Енциклопедія Українознавства / За ред. В. Кубійовича. — Мюнхен, 1949—52, т. 1. — С. 273—279; а також Folk music // Ukraine: a Concise Encyclopedia, prepared by the Shevchenko Scientific Society and edited by V. Kubijovyc. University of Toronto Press, 1963, т. 1. — Р. 371—78.
- ²⁵ *Filaret Kolessa*. Charakterystyka ukraińskiej muzyki ludowej. — Eud Slowianski. — 1932. — т. III. — 1932. — В українському перекладі Софії Грини стаття під вищезгаданим заголовком у книзі: *Колесса Ф. М.* Музикознавчі праці. — К., 1970. — С. 357—367
- ²⁶ Український самостійник. — 1954. — Ч. 1.
- ²⁷ Терем. — Детройт. — 1962. — Ч. 1
- ²⁸ Вісті. — Міннеаполіс, 1965. — Ч. 4.
- ²⁹ Вісті. — 1968. — Ч. 2.
- ³⁰ Вісті. — 1966. — Ч. 3. Рецензія на працю о. Онуфрія Тимка "Ритмічні форми чардаша і мелос воєводинських українців" друковану в журналі "Словацька етнографія" за 1959 рік.
- ³¹ Українська Вільна Академія Наук у США. — Нью-Йорк, 1964—1971, т. 1—6; Торонто, 1981—1994, т. 7—10.
- ³² Див.: *Савицький Роман*, мал. Музикознавець-піонер // Сучасність. — 1973. — Ч. 9. — С. 83.
- ³³ Український національний скарб // Вісті. — 1966. — Ч. 3. — С. 19.